

UZUM YETISHTIRISHNING HUDUDLAR KESIMIDAGI TAHLILI

Alisher Botirov

Toshkent davlat agrar universiteti Samarqand filiali

Akbarxon Murtazayev

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali.

Baxodir Ochilov

Akademik M.Mirzayev nomli bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy tadqiqot institutiga qarashli Charxin ilmiy-tajriba stansiyasi

Gulrabo Rustamova

.Akademik M. Mirzayev nomidagi bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy tadqiqot institutiga qarashli Samarqand ilmiy-tajriba stansiyasi.

ANNOTATSIYA

Uzumning xalq xo'jaligida tutgan o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada Samarqand viloyatida jami ishlab chiqarilgan uzum miqdorini 2015-2021 yillardagi statistik kuzatuvlarini tumanlar kesimida tahlildan o'tkazdik. Kuzatilgan tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki ilk boshda Bulung'ur tumani uzum yetishtirish bo'yicha peshqadam tuman hisoblangan bo'lsa, Urgut tumani 2018-yildan buyon uzum yetishtirish bo'yicha oldingi o'rinlarda kelmoqda. Samarqand viloyatida 2021-yilda 387 910 tonna uzum ishlab chiqarilgan.

Kalit so'zlar: uzum, hosildorlik, navlar, ekin maydoni.

KIRISH

Uzum mamlakatimizda qadim zamonlardan beri yetishtirilib kelinadi. Uni mavjudligi eramizdan oldingi IV asrlarda yozma adabiyotlarda mavjudligi bilan ajralib turadi. Shu o'rinda uzum Vitaceae Juss oilasining Vitis turkumiga mansub o'simlik hisoblanadi [3].

Uzum xalq xo'jaligida o'zining parxezboplik xususiyati jihatdan ham qadirlanadi. Yangi uzilgan uzum tarkibida bir qancha mevalarda mavjud kislotalarning mujassamlashganligi haqida adabiyotlarda manbalar mavjud. Bundan tashqari uzumning tarkibida inson organizmi uchun oson o'zlashtirila oladigan shakarlar mavjud.

Bundan tashqari uzum tarkibida inson organizmi uchun zarur bo'lgan vitaminlar guruhi joy olgan [1,2,3,6,7].

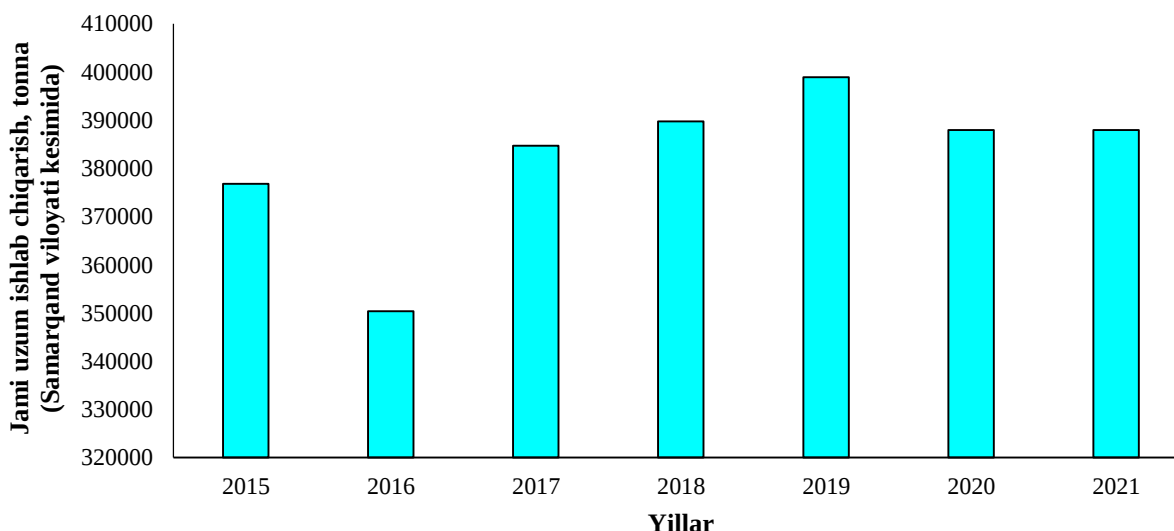
Bugungi kunda uzum yetishtirish bo'yicha 7000 ming gektar yer maydoni xizmat qilsa, undan salkam 80 mln tonna uzum hosili olinadi. Ular asosan iste'molga, vino tayyorlash sanoatiga hamda qayta ishlash uchun foydalaniladi. Uzum yetishtirish bo'yicha gigomon dvlrat Xitoy hisoblanadi, u yerda 15 milyon tonna uzum yetishtiriladi. Bundan tashqari Italiya, AQSH, Ispaniya va fransiya kabi davlatlar keyingi gegamon davlatlar hisoblansa, O'zbekiston FAO ro'yhatining 13-o'rnidan joy olgan [4].

Shu o'rinda mamlakatimizning uzum yetishtirish bo'yicha dunyo mamlakatlari orasidan joy olishi uzumchilikka bo'lgan e'tiborning bir ko'rinishidir. Ushbu maqolamizda Samarqand viloyatida uzum ishlab chiqarish ko'rsatkichlarini tumanlar kesimida statistik kuzatuvlar asosida tahlil qildik.

MATERIALLAR VA USULLAR

Ushbu maqolada Samarqand viloyati qishloq xo'jalik boshqarmasining 2015-2021 yillardagi uzum ishlab chiqarish bo'yicha statistik ma'lumotlaridan foydalanildi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda grafik tahlil usulidan foydalanildi. Tayyorlangan grafalar Microsoft Excel 2019 dasturi yordamida tayyorlandi.

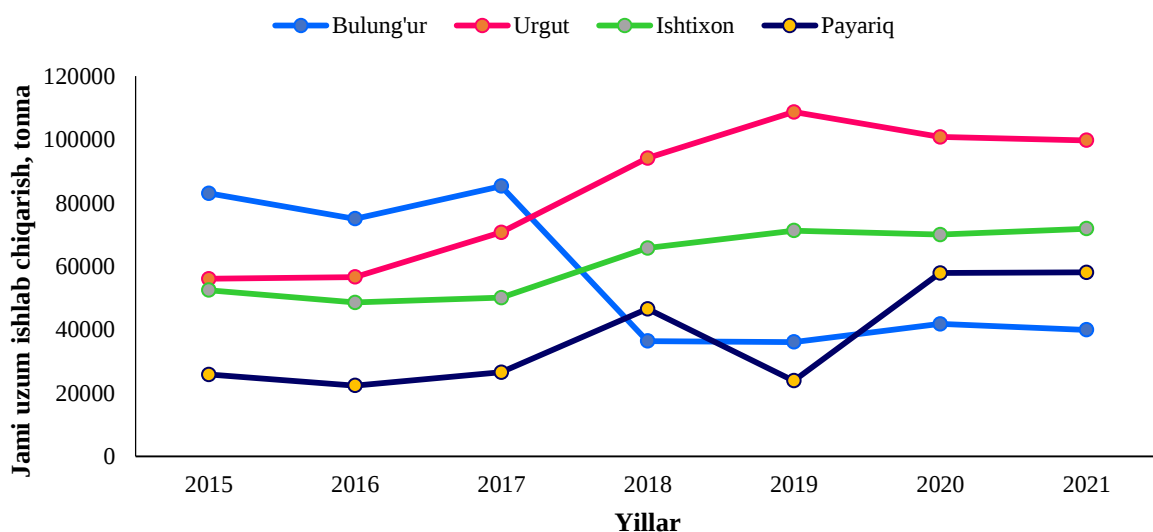
NATIJA VA MUHOKAMALAR

1- grafik. Samarqand viloyatida 2015-2021 yillarda jami ishlab chiqarilgan uzum (tonna) miqdori.

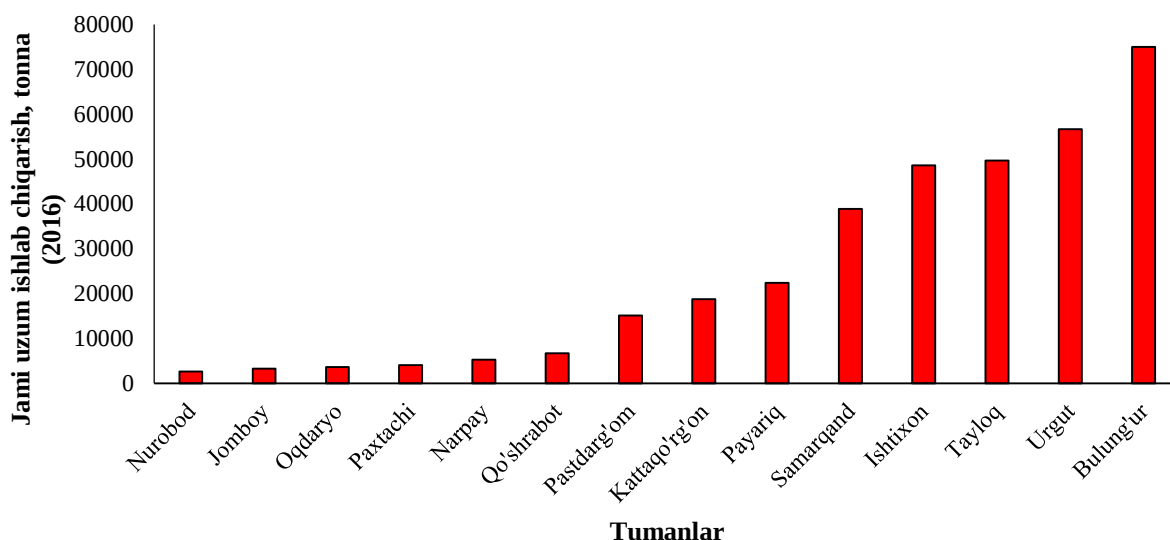
Samarqand viloyatida 2019-yilda uzum ishlab chiqarish salmog'i boshqa yillardagiga qaraganda yuqori bo'lgan (1-grafik). Undan oldingi va keyingi ikki yildagi ko'rsatkichlar bo'yicha o'zgarish bo'lmaganligini kuzatish mumkin. Bunday o'zgarishlardan shu narsani aytish mumkinki uzum ishlab chiqarish sanoatidagi bu o'zgarish boshqa meva ekinlari maydonlari ko'payganligi yoki bo'lmasa ba'zi tok maydonlari qaytadan rekonstruksiya qilinayotganligi bilan baholash mumkin.

Uzum ishlab chiqarish bo'yicha viloyatning Bulung'ur, Urgut, Ishtixon va Payariq tumanlari ilg'orlikda oldingi o'rinlarda turishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi (2-grafik). Bulung'ur tumani uzum ishlab chiqarish bo'yicha 2017-yilga qadar peshqadamlikda bo'lgan bo'lsa, 2018-2021 yillarda Urgut tumani oldingi o'rinlarda joy olib kelmoqda. Bundan tashqari Bulung'ur tumani peshqadamlikda Ishtixon va Payariq tumanlaridan keyingi o'rinlarga tushib qolganligini kuzatishimiz mumkin. Ishtixon va Payariq tumanlarining ko'rsatkichlari izchil tarzda yildan yilga oshib borishini kuzatishimiz mumkin.

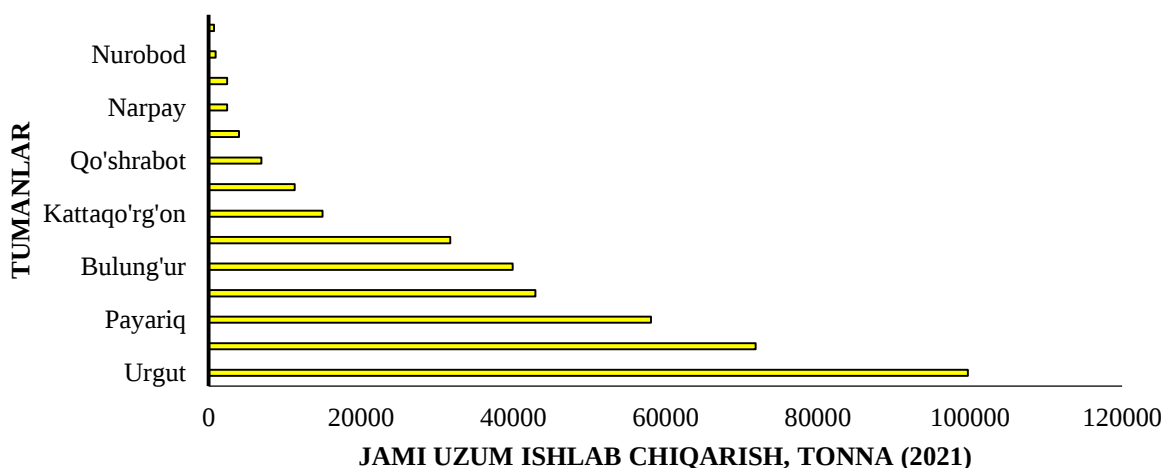

2-grafik. Ilg'or uzum yetishtiruvchi tumanlarning uzum ishlab chiqarish bo'yicha 2015-2021 yillardagi ko'rsatkichlari.

Bulung'ur tumani 2016 yilda yetakchi uzum ishlab chiqaruvchi tuman sifatida oldinda bo'lgan (3-grafik). Urgut, Tayloq va Ishtixon tumanlari keyingi yetakchi o'rinlarda ajralib turgan bo'lsa, viloyatning Nurobod, Jomboy, Oqdaryo, Paxtachi va Narpay tumanlari kam uzum ishlab chiqaruvchi tumanlar sifatida ko'rishimiz mumkin.

3-grafik. Tumanlar kesimida 2016 yilda jami uzum ishlab chiqarish (tonna) ko'rsatkichlari

4-grafik. Tumanlar kesimida 2021 yilda jami uzum ishlab chiqarish (tonna) ko'rsatkichlari.

Top uchta uzum ishlab chiqaruvchi tumanlar 2021 yilda Urgut, Ishtixon va Payariq tumanlari misolida 4-grafik keltirib o'tilgan. Shuningdek oxirgi top uchta tumanlar sifatida Paxtachi, Nurobod va Jomboy ko'rsatkichlarini ko'rishimiz mumkin.

XULOSA

Samarqand viloyatida jami uzum ishlab chiqarish holati statistik kuzatuvlar natijasida shunday xulosalarga kelindi:

-jami uzum ishlab chiqarish 2015-yildan 2019-yilgacha o'sgan va 2019-2021 yilga ishlab chiqarish ulushi nisbatan kamaygan;

-ishlab chiqarish bo'yicha dastavval Bulung'ur tumani gegamonlik qilgan bo'lsa, 2018- 2021 yillarga kelib Urgut tumani bu gegamonlikni qo'ldan boy bermayapti;

-ilk boshda uzum ishlab chiqarish bo'yicha Nurobod tumani oxirgi o'rinlarda bo'lgan va 2021 yilgi kuzatuvlar Paxtachi tumanini eng kam uzum ishlab chiqaruvchi sifatida baholamoqda.

REFERENCES

1. Alisher Botirov, Baxodir Ochilov, & Furqat Hasanov (2022). ILMIY-TAJRIBA STANSIYASINING SO'NGI YILLARDAGI STATISTIK KUZATUVLARI. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2 (2), 202-207.
2. Alisher, B. (2021). Promoting Young Apple Tree Growth after Planting in Water Limited Areas (Doctoral dissertation, 岩手大学).
3. Sh.Temurov (2002) Uzumchilik. O'ME. Toshkent.
4. H.Haydarov (2021) Uzum eksporti tahlili. Shirin meva. 8-9 betlar.
5. Botirov, A., & Arakawa, O. (2021). Root growth changes in the winter planting of young 'Miyabi Fuji'apple trees. International Journal of Horticultural Science and Technology, 8(3), 227-233.
6. Botirov, A., An, S., Arakawa, O., & Zhang, S. (2022). Application of a visible/near-infrared spectrometer in identifying flower and non-flower buds on 'Fuji'apple trees. Indian Journal of Agricultural Research, 56(2), 214-219.
7. Botirov, A., & Arakawa, O. (2022). THE INTERACTION OF ROOTSTOCKS, WATER AND SOIL HUMECTANTS AND YOUNG APPLE TREE GROWTH. Academic research in educational sciences, 3(Special Issue 1), 43-56.

